

Саїнчин С. О.
кандидат юридичних наук,
адвокат, Рада адвокатів Одеської області

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ОРГАНАМИ ДБР

Цією статтею ми намагаємось надати методологічну допомогу адвокатам, фахівцям в галузі права, науковцям, працівникам ДБР, коли необхідно проаналізувати експертне дослідження або застосувати спеціальні знання.

Використання спеціальних знань має свою історію розвитку. Так, наприклад, починаючи з часів візантійського імператора Юстиніана у законодавстві знаходило закріплення дослідження почерку в судових цілях. В Росії офіційним появленням судової медичної експертизи вважають 1716 рік, коли військовим Статутом Петра I було наказано залучати лікарів для дослідження пошкоджень на одязі і тілі потерпілого. На процес судочинства в Росії і розвиток судових експертиз істотний вплив зробила Судова реформа 1864 року. Реформа регламентувала процес попереднього розслідування, отримання та фіксації доказів, зумовила необхідність більш широкого використання наукових знань при розгляді кримінальних та цивільних справ. Цікавим є той факт, що на початку XX ст. в Україні почали створюватися установи та служби, призначені виключно для проведення експертиз. У 1914 році у Києві та Одесі створено обласні кабінети науково-судової експертизи (в Одесі існує до цього часу). Перше положення про кабінети науково-судової експертизи регулювало тільки обмежене коло питань їх діяльності. За час існування було багато зроблено заходів, щодо вдосконалення діяльності інституту судової експертизи. Інститут стикався з проблемами законодавчого та нормативного регулювання, проте, все ж судова експертиза, незважаючи на всі труднощі, зміцнювала свої позиції, як необхідна база для отримання спеціальних знань у ході розслідування кримінальної справи.

У сучасний час, проблемам використання спеціальних знань при розслідуванні злочинів, приділяється багато уваги. В Одесі діють два потужних центра експертних досліджень, які належать Міністерству Юстиції та МВС, де використовуються спеціальні знання у вигляді експертиз. Відомо, що спеціальні знання застосовуються у двох формах: використання спеціальних знань при проведенні слідчих дій та в рамках проведення експертизи. При цьому, до спеціальних знань зараховуються будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані в результаті вищої професійної підготовки, наукової діяльності,

досвіду практичної роботи. З даною думкою необхідно погодитися, конкретизувавши, що особи, які володіють спеціальними знаннями, можуть залучатися як суб'єкти, що володіють спеціальними знаннями не тільки в галузі юриспруденції, але й у галузі інших напрямків життєдіяльності людини. Такі знання можуть мати педагоги (допит неповнолітнього), перекладачі іноземних мов та мов міміки, жестів та інші.

Діючий КПК України, у ст. 71, вперше відобразив поняття, права та обов'язки спеціаліста. Згідно з цією нормою права, спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують спеціальних знань та навичок. Зазначається, що під час судового розгляду сторони мають право заявити клопотання про залучення спеціаліста, або використання його пояснень і допомоги. Необхідно відзначити, що між особами, які володіють спеціальними знаннями і експертами існує різниця в процесуальному характері використання їх знань. **Експерт** — особа, яка в силу своїх спеціальних знань і процесуального положення зобов'язана дати висновок по призначуваній експертизі. Експерт завжди попереджається про кримінальну відповідальність за неправомірну експертизу і його висновки використовуються як джерело доказів, а спеціаліст несе відповідальність лише як свідок за дачу суду неправдивих свідчень, а також за розголошення відомостей, які безпосереднє стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій. У випадках, коли необхідно удатися за допомогою знайомих осіб, які мають спеціальні знання, наприклад, у мистецтві, сфері обслуговування, виробництва, культури, оборони тощо, їх висновки та рекомендації можуть мати орієнтувальний характер (наприклад, у рамках оперативно-розшукової діяльності — при проведенні пошукових заходів), звичайно якщо зазначені особи не залучені як фахівці в кримінальному провадженні. В обох випадках можливий допит фахівця та експерта, для більш повної і розгорнутої характеристики досліджуваної обставини.

Певною формою використання спеціальних знань є **експертиза**. Відомо, що експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні по справі необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання. На відміну від участі фахівця, проведення експертизи характеризується тим, що особа, яка володіє певними знаннями, з дотриманням особливого процесуального порядку здійснює дослідження і дає висновок, що служить самостійним джерелом доказів. Результатом експертизи є висновок експерта про факти, що не є очевидними, у той час як допомога фахівця призво-

дить до виявлення в процесі слідчої дії фактів, доступних загальному безпосередньому сприйняттю.

За наявності широкого кола питань, вирішення яких потребує використання спеціальних знань в формі судової експертизи при розслідуванні злочинів, наприклад пов'язаних з вбивством, слідчі, іноді не призначають необхідні експертизи, особливо у випадках, коли є очевидці злочину, які прямо вказують на підозрюваного. Слідчі, свою позицію мотивують низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, серед яких виділяють специфіку призначення та тривалість проведення експертиз, проведення їх в іншому відомстві, складність отримання зразків для порівняльного дослідження, їх зберігання та ін. На наш погляд, таку практику слід визнати необґрунтованою, оскільки не досліджуються всі докази по справі, чим порушується принцип всебічності розслідування; не використовуються цінні джерела доказової інформації, які в подальшому втрачаються назавжди; обвинувачувані, свідки й навіть потерпілі можуть змінити свої свідчення, а за відсутності інших доказів це ускладнює подальше розслідування кримінального провадження. Використання спеціальних знань у процесі розслідування злочинів є необхідною умовою правильної їх кваліфікації, висунення та перевірки обґрунтованих слідчих версій, підвищення ефективності тактики проведення слідчих та оперативно-розшукових заходів, встановлення конкретних причин і умов, що сприяли вчиненню злочину, а також індивідуалізації покарання.

Підсумовуючи викладене, вважаємо необхідним звернути увагу на те, що захисники мають право застосовувати спеціальні знання, наприклад, консультації фахівців. У результаті консультацій спеціаліста можливо отримати додаткові відомості, які стосуються певного виду експертизи: сучасні можливості експертного дослідження, правильне формулювання питань, перелік об'єктів, які необхідно надати експертові та інші. Особливо важливе значення має підготовка об'єктів для проведення ідентифікаційного дослідження. Для якісного вирішення поставлених питань експерту необхідно надати зразки порівняння (експериментальні, вільні, умовно-вільні), слідоутворюючі об'єкти, інформацію про інші обставини, пов'язані з формуванням слідів. Протягом підготовки для призначення судової експертизи, захиснику необхідно добре продумати формулювання питань перед експертом. Питання експерту повинні бути спрямовані на відшукання зв'язків між потерпілим та злочинцем (або навпаки), що має безпосереднє значення для встановлення істини по справі.

Відповідно до п.3 ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про Державне бюро розслідувань» — Державне бюро розслідувань вирішує завдання із запобігання, виявлення, припинення, розкриття і розслідування злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військових

злочинів), крім злочинів, передбачених статтею 422 Кримінального кодексу України.

Використання спеціальних знань та застосування можливостей відповідних фахівців під час досудового розслідування злочинів, які підслідні ДБР України (а саме військових злочинів) на нашу думку буде відповідати ст. 3 КПК України, яка вказує на своєчасність, швидкість та повноту розслідування злочинів.

Ващенко І. О.

асистент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ДЕЯКИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ АБО ПРЕКУРСОРІВ

Серед проблем, які стоять перед українською державою на сучасному етапі складних економічних та політичних перетворень, одне з провідних місць посідає боротьба з немедичною наркотизацією населення. Ця проблема в теперішній час набула підвищеної актуальності. Розкриття, припинення і попередження пов'язаних з нею злочинів нині залишається не вирішеним. Спостерігається подальше зростання кількості злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Це в свою чергу тільки удосконалює злочинну діяльність, злочинці стають більш спритними, винахідливими та цинічними.

Криміналістику, і методику розслідування злочинів зокрема, цікавлять такі дані про особу злочинця, які вказують на закономірні зв'язки між нею та учиненням злочином, виявляються зовні в різних слідах (Самохін О. Ю. Зміст криміналістичної характеристики незаконного обігу наркотичних засобів // Вісник Київського нац. Університету ім. Т. Шевченка: Юридичні науки. — 2009. — № 60-62. — С. 47-50).

На думку деяких авторів, спосіб і обстановка вчинення наркозлочинів перебувають у прямій залежності від якостей особи. У зв'язку із цим комплекс ознак осіб, які вчиняють ці злочини, складають соціально-демографічні, виробничо-побутові, соціально-правові характеристики, а також окремі психофізичні ознаки осіб. У спеціальній літературі пропонуються також інші ознаки осіб, причетних